

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XIX. évfolyam 4. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2016. október

Ferencváros bemutatkozik

Tárlatok a Gaál Imre Galériában

A Pesterzsébeti Múzeum kiállítási stratégiájának egyik sarkalatos pontja Budapest többi helytörténeti intézményének, gyűjteményeinek megismerése, megismertetése. Az elmúlt években többek között bemutatkozott már nálunk a Rákospalotai Múzeum, az ott őrzött különleges Madarász Viktor anyag

kíseretében, valamint az Erdős Renée Ház is.

2016. szeptember 14-én a szomszédos IX. kerület, Ferencváros Helytörténeti Gyűjteménye hozta el gazdag kínálatát, Ferencváros bemutatkozik címmel. A Gaál Imre Galéria földszinti termeiben öt kiállítási (Folytatása a 2. oldalon.)

Országos szintű ferencvárosi vállalat reklámnyaga
(Fotó: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

Százhusz éve épült

Tablók a Kőbányai Polgármesteri Hivatalról

Egy épület életében 120 év nem idő, hisz jól megépített épületek – mint Kőbányán a Conti Kápolna – állnak változatlanul a 18. század óta. Munkatársaimmal hétköznapiokon egy munkahelyet látunk a Kőbányai Polgármesteri Hivatal épületében, fel sem tűnnek a boltívek, fülkék a folyosókon, vagy a gyönyörű cementpadló. Pedig az épületet – ami idővel Budapest meghatározó kerületének központjává vált – 1896. április 14-én adták át. Tavasz táján

a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény vezetője küldött egy összeállítást az épület történetéről. Nyilvánvalóvá vált, hogy ezt egy mindenki számára elérhető kiállítás formájában a kőbányai emberekkel és az itt dolgozókkal is meg kell osztani.

Az ötletet bemutattuk a hivatal és az önkormányzat vezetésének. Javasoltuk, hogy a júniusi Szent László Napok keretében rendezzük a kiállítást és tegyük nyitottá a Kőbányai Polgármesteri Hivatal épületét a nagykö-

Lóvasút és a BUR-vasút

Kiállítás az újpesti Városházán

Régi villamos utasterét felidéző enteriőr

Az Újpesti Városháza Pincelériájában Lóvasút és a BUR-vasút címmel, Fejezetek kötőpályás közlekedésünk másfél évszázados történetéből alcímmel szeptember 16-án megnyitott reprezentatív helytörténeti tárlat a

Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, valamint az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény közös kiállításaként jött létre.

A tárlat megnyitóján résztvevőket Wintermantel Zsolt, (Folytatása a 3. oldalon.)

zönség számára, megmutatva azt, ami hétköznapi nem látható. A terv zöld utat kapott. Visszagondolva nagy bátorság volt részünkről, mert rövid volt az idő, de nagy volt a készlet, hisz mi, akik részt vettünk ebben az izgalmas munkában, állíthatom, szinte rabjai vagyunk az épületnek.

Rövid idő alatt megtaláltuk tervünk eredményességét biztosítani képes kiinduló pontot: a mi elképzelé-

A Kőbányai Polgármesteri Hivatal épülete

sünket támogató, megbízható, szakmája kiemelkedő egyéniségének számító Vetel Beatrix szerkesztő személyében.

(Folytatása a 9. oldalon.)

Ferencváros bemutatkozik

Tárlatok a Gaál Imre Galériában

● folytatás az első oldalról

egység segítségével mutat-
ták be a szervezők – Gönczi
Ambrus a gyűjtemény veze-
tője és munkatársa, Winkel-
mayer Zoltán – a sokszínű
Ferencváros történetét, vá-
rosképének átalakulását,
fejlődését. Az egyes önálló
tematikus tárlatok között
szerepelt a 19. és 20. száza-
di látképeket, középületeket

A kiállítás megnyitóján
Szabados Ákos polgármester
(Fotó: Pesterzsébeti Múzeum)

bemutató látványos össze-
állítás, a Festői Ferencváros,
valamint az utolsó, még
működő ferencvárosi nagy-
üzem történetét feldolgozó
Tibi te bitang jó - Csokolá-
dégvár a Vágóhid utcában
című, a gyerekeket különö-
sen inspiráló anyag. Két or-
szágos jelentőségű vállalato-
t alapító iparos Gregersen
építőmester és A Kékszalag
árúk mestere (Brauch Fe-
renc) életének be-
mutatásával egész-
szült ki a helytörté-
neti egység.

A kiállítás ötödik
etapja egy különle-
ges képzőművészeti
összefoglaló volt.
Végvári Lászlóné li-
tográfus még az
1990-es évek végén kezdte saját

A Gregersen tárlat tablói,
előtérben a szolnoki vasúti híd egyik pillérének makettje

eszközével, a grafika segítsé-
gével megörökíteni a Közép-
ső-Ferencváros régi utcáinak
átalakulását. A régi, egyszin-
tes ferencvárosi házak sajátos
hangulatát idézi az a
mintegy negyven pasztell
kép, melyet az alkotó folya-
matosan, egészen élete végéig
készített. Ez az anyag
számos tekintetben rokonít-
ható a XX. kerület naiv festő-
je, Kadarkuti Richárd
munkáival, aki szintén egy
életen át festette szeretett

„szülőföldje” utcáit, tereit,
épületeit.

A kiállítást dr. Bácskai Já-
nos Ferencváros, és Szaba-
dos Ákos, Pesterzsébet pol-
gármestere nyitotta meg.

Az október 23-ig látogat-
ható „Ferencváros bemutat-
kozik” egy igazán sokszínű,
szakmai és vizuális szem-
pontból is különlegesen iz-
galmas élményeket kínáló
kiállítás volt. A jövőben foly-
tatása is következik.

D. Udvary Ildikó

Hétköznapi hősök élete

Újpest az 1956-os forradalomban

Az 1956-os forradalom
60. évfordulója alkalmából
rendezett emlékkiállítás az
Újpesti Károlyi István Általá-
nos Iskola és Gimnázium
Károlyi Galériájában októ-
ber 7-én nyílt meg a Neogr-
rády László Helytörténeti
Gyűjtemény anyagából. Az
Újpest az 1956-os forrada-
lomban – hétköznapi hősök
élete az 50-es évek közepén
című tárlat első sorban loká-
lis eseményekre koncentrál:
a forradalom helyi hőseire
emlékező dokumentum- és
fotóanyag mellett (a kiállítás
helyszínéhez is igazodva),
enteriórok segítségével jele-
níti meg a korszakot.

Bepillantást enged a la-
kosság mindennapjaiba, egy
jellemző helyszín, a polgári
konyha megjelenítésével. Az
1950-es '60-as évek kispol-
gári életének fontos helyszí-

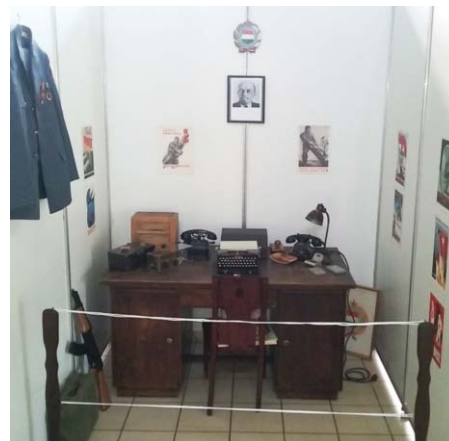
ne a konyha, a család életé-
nek központja. Itt jut idő a
napkiételek mellett az
őket érintő események meg-
beszélésére is.

A másik enteriór az előb-
bivel ellentétes érzést kelt,
a megtorlás, a visszatérő hata-
lom válaszáat az ellene láza-
dóknak, mely súlyos árat fi-
zetett velük. Az újpesti
forradalmárokat érintő per
az egyik legszigorúbb bünte-
téseket hozó eljárás volt a
forradalom leverését köve-
tően. Az emlékezés különö-
sen fontos, a tények tudato-
sítása alapvető, hiszen az új-
pestiek pere az egyike volt a
legnagyobbaknak, mind a
vádoltak számát, mind az
eljárás hosszúságát tekintve.
A hatalom megrettent az Új-
pesten sikeresen működő
önállóságtól. Azoktól, akik a
fegyveres harc mellett kie-

melten fontos fe-
ladatnak minősít-
tették a lakosság
lehetőség szerinti
védelmét, ellátá-
sának megszerve-
zését, a termelőü-
zemek irányításá-
nak kialakítását –
a rend mielőbbi
helyreállítását.

Az emlékkiállítás
elsődleges felada-
tán túl legfonto-
sabb célja az okta-
tás segítése, a tárgyi kultúra
bemutatásával a pedagógu-
sok munkájának könnyítése
a diákok helyes történelem
szemléletének kialakításá-
ban. Napjaink diákjai szá-
mára a kor emberének élet-
minőségét, hangulatát ábrá-
zolva kívánja érzékelteni a
forradalom bekövetkeztének
szükséges és elkerülhetetlen
voltát.

A kiállítás létrehozását a
Magyar Művészeti Akadé-
mia, Újpest Önkormányza-

Karhatalmista vezető szobája – enteriór
(Fotó: a szerző felvétele)

ta, Rákospalota, Pestújhely
és Újpalota Helytörténeti
Gyűjteménye segítette.

A dokumentumtárlatot ki-
egészíti és minőségében
emeli az október 17-én mel-
lette nyíló képzőművészeti
tárlat, mely az újpesti alkotó-
k forradalommal kapcsolo-
s benyomásait, gondol-
tait közvetíti a látogatók
számára. Az így egységessé
váló emlékkiállítás novem-
ber 7-ig tekinthető meg.

szöllősy

Lóvasút és a BUR-vasút

Kiállítás az újpesti Városházán

● folytatás az első oldalról

Újpest polgármestere köszöntve hangsúlyozta, hogy Újpest a lóvasúti kötőpályás tömegközlekedés kiépítésében is a világon az első között foglalt helyet. Szakmai megnyitójában a Közlekedési Múzeum új főigazgatója, *Vitézy Dávid* kiemelte, hogy Pest városa és Újpest fejlődését a kötőpályás közlekedés fejlődése is jól

Wintermantel Zsolt polgármester köszönti a közlekedéstörténeti tárlat vendégeit

példázza. Százhusz éve, 1896 elejétől pedig már villamossal lehetett a mai Lelhel tértől az újpesti Baross utcai kápolnáig utazni.

A 150 éve, 1866. június 30-án megnyitott, a mai Kálvin tér és Újpest község között közlekedő lóvasúti vonal meghatározó mértékben hozzájárult Észak-Pest fejlődéséhez. E tárlat a poszterek és a muzeális tárgyi anyag két, egymástól jól elhatárolódó területe. A zöld háttérrel készült tablósor Pest, majd Budapest lóvasúti közlekedésének kialakulását és fejlődését ismerteti, mely a 19. század utolsó harmadában három évtizeden át meghatározó színteremtő volt fővárosunknak. Az ehhez kapcsolódó legfontosabb tárgyi anyagoknak a tárlókban látható lóvasúti jegyek és a lovak kumetje (nyakhám) tekinthető.

Pest, majd Budapest lóvasúti tömegközlekedését felidéző tablók és muzeális anyagok

A sárga alapszínű tablósor az újpesti villamosközlekedés történetét dolgozta fel az 1896-os kezdetektől napjainkig. A BUR-vasút (Budapest-Újpest-Rákospalotai Villamos Közúti Vasút Részvénytársaság) említett első villamos vonalát követte a szárnyvonalai kiépítése (például a Palotára menő), de vágányain jelentős teherforgalom is zajlott. Az újpesti villamos közlekedés tárgyi anyagainak legérdekesebb színteremtője egy régi villamos utasterét felidéző enteriőr faléces üléseivel, de az 50-es

évekbeli összecukható villamos vezetői faszék, az újpesti járattáblák és villamosjegyek szintén „újdonságnak” tekinthetők.

A tárlat átgondolt szerkesztése, a tárgyi anyagok jó kiválasztása – részben a Közlekedési Múzeum, részben az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény tulajdonai – két kurátora, Újpest képviselője *Szöllősy Marianne* és a Közlekedési Múzeum részéről *Krizsán Sándor* érdemének volt tekinthető.

gabriel

Erzsébetfalva díszes volt

A Városháza Pesterzsébeten

A századforduló idején, a világvárossá fejlődő Budapest peremvidékén az egykori települések és falvak sorra kisvárossá alakultak. Az egykori Erzsébetfalva is bekapcsolódik a főváros környéki villamosvasúti közlekedésbe. Külön érdeme a település vezetésének, hogy a pótdadók után az államkincstártól megszerezték a fogyasztási adó beszedésének jogát is.

Az anyagi feltételek megteremtésekor a szűkösnek bizonyult régi község háza helyén lehetőség nyílt egy új építésének megkezdésére. Az első tervezet Materna Ferenc,

Trencsénből származott építőmester készítette, amelyben az nemcsak közigazgatási funkciót töltött volna be, de kaszinó, vigadó és kávéház is lett volna benne. A képviselő testület azonban csak egy község háza építését látta szükségesnek.

Az új épület magyaroszeccsessziós stílusban épült meg Hegedűs Ármin és Böhm Henrik építészek tervei szerint, akik ugyanakkor építették az újpesti Városházát is. A község háza igazi díszes lett Erzsébetfalvának. Benne az első közgyűlést 1906. június 13-án tartották. Bartha Tivadar községi

főbíró megnyitó beszédében templomhoz hasonlította a kéttornyú téglás majolika díszes középületet.

A település 1923-ban városi rangot kapott, nevét 1924-ben Pesterzsébetre változtatták – a község háza így városszékházává vált. Nyolc év múltán a város neve Pestszenterzsébetre változott. 1944. április 3-án szőnyegbombázás sújtotta a várost. A légitámadások során a város lakóépületeinek mintegy 20 százaléka elpusztult, a több száz polgári áldozat mellett a Városháza is megsérült, az ideiglenes helyreállítás után díszes tornyai nélkül működött tovább.

A Városháza azonban nemcsak a község háza volt, hanem a kultúrát is

A Polgármesteri Hivatal már felújított homlokzati része

elősegítette. Például 1929-ben a helyi művészek kiállítását rendezték meg a Városházán. Ezen a tárlaton a kiállító művészek között volt Ócsvár Rezső (1923–1937 között a Kossuth Lajos reál-gimnázium tanára) nagypám is, aki több erzsébeti kiállításon szerepelt festményeivel. Pestszenterzsébeti lakóháza a Városháza tornyaival egy időben pusztult el.

Vízy László

Kárpátaljáról Kispestre

A „malenkij robot” mindennapjairól

A magyar kultúra napján, Kölcsey halálának 175. évfordulóján mesélt a Kispesti Társaskörnek a kárpátaljai Tiszabökényben, 1924. szeptember 20-án született Fóris Kálmán fordultatos életéről.

A Parainesis címzettjével azonos nevű Kölcsey Kálmán és felesége Fóris Piroška révén büszkék a költői rokonságra, a szatmárcsekei emlékház családfájára, közös ünneplésekre. Ők Trianon után is hűséggel ápolták történelmi hagyományainkat.

103 évig élő István dédapja jurátus Pozsonyban a reform országgyűlések idején. 1848-ban „Kossuth főhadnagya” a Délvidéken harcolt, majd Ugocsa főszolgbírója, egyházmegyei főgondnoka. Felmenői jogászok, lelkészek, apja Elek jómódú gazdálkodó, és 15 évig a bökényi reformátusok gondnoka.

Fia, Fóris Kálmán Magyarországra települése után máig a Kispesti Református Gyülekezet, presbitere, és gondnokként is keményen harcolt a gyönyörű Kálvin ház újjáépítéséért, sokat tett kulturális és gazdasági életük felvirágzásáért.

Falujában a szabadság jelképe volt a kurucság. Szájában kardot tartó turulmadár szobrot avattak Tiszabököny-nél, II. Rákóczi Ferenc első sikeres csatája emlékére. Kálmán egy képen az 1989-ben újjáépített emlékműnél is látható.

A fejedelem halálának 200. évfordulóján még a csehek is támogatták a díszmagyaros bandériumok impozáns felvonulását. A Vízépítőket irányítva találkozott

Fóris Kálmán az Országgyűlésben ismerteti emlékeit

a kuruc seregben küzdő apjai románok unokáival. Családnevüket Rákóczira változtatva őrizték zászlóját.

Tagtársunk beregszászi és marosvásárhelyi diákjeveit

Balra Fóris Kálmán, 2002-ben, a Kispesti Társaskörben (Fotók: Fóris Kálmán)

kerékbe törte a szovjetek 1944. október 25-i bevonulása. A kirablott Bökönyben cukrot igénylő gyűjtőívet

pi 3–4 gerezd fokhagymát rágcáltak elkeseredve, míg egy kukoricás szekér megmentette őket az éhhaláltól.

Tizenöt éves komszomolisták nagy verések közt kísérték őket a szanoki lágerbe. Elrabolt pokrócaikat pálinkára cserélték, s aki szökni próbált, pucéran kellett futnia. 15 nemzetbeliek fagyoskodtak a hatalmas barakokban, néha napi 150 fő is meghalt a kórházban.

A bökényi suszter Zoli fiát 1941-ben munkaszolgálatosként fogták el az oroszok, kiképezték, s itteni lágerparancsnokként segítette hét falubelijén. Hajnali háromkor ébresztő, számlálás, tea a nyakba akasztott hétdecis konzervdobozba. 2–3 köteg szárított csalán és 5 kilogramm sózott hal járt ezer embernek. Járóka Sándor a híres cigányprímás osztotta a 20 dekás kenyeret. Délben ennivalót adtak a csajkába. Sztarisanborba kerültek vagonra rakni a keskenyről a széles vágányú kocsikra, néha élelmet is tudtak lopni, de tetű és piszok ette őket, mosni nem lehetett.

A tricatkai kastély istállójából járt 150 fő hat kilométerre erdőt irtani, de sok verésbe telt, míg a lengyelektől eltanulták a módszereket. Fatalpú bakancsban, véres átlított katonaköpenyben sorakoztak a hazatéréshez. A péterfalvai piacon koldultak élelmet, de Ungváron, Tisza-

Emléktábla avatás a Várban

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a Budavári Önkormányzat szeptember 29-én a Tánccsics Mihály utca 23. számú épület Babits Mihály sétány felőli kerítése oldalán avatta fel a budai Vár középkori zsinagógájának emléktábláját.

Vizi E. Szilveszter akadémikus az emléktábla előtt

A több felszólaló közül Vizi E. Szilveszter akadémikus, az MTA volt elnöke, és Végh András régész, a BTM Vármúzeuma igazgatója a falait a föld alatt nyolc méter magasan máig megőrző zsinagóga múltjával közvetlenül is foglalkozott. A szárnyas oltárra emlékeztető emléktábla három nyelven az alábbiakat közli: Itt állt Buda késő középkori zsinagógája; épült 1461-ben gótikus stílusban, és Buda töröktől való 1686-os visszafoglalása során pusztult el.

ugon ellátták őket a magyarok. A tárt parancsnokra a disznóólbába zárva vártak. Rájuk ripakodott: „nyaralni voltak”, ezt kell mondani, mert visszakerülhetnek. Anyja kölcsönként puliszkával etette hazatérő fiát, mert a „kulák” családtól mindent elvettek. Nem tudta letenni a tanítói záróvizsgát, mert kényszermunkára vitték.

Az 1948-as árvíz elöntötte a falut, a grúz parancsnok a töltésen becsülettel dolgozó hét fiatalat a felesége kerté-

zetébe osztotta. Később Fóris műszaki ellenőri beosztást kapott, majd a Vízügynél megértő főépítés-vezetője lett 300 embernek. Két évében árván maradt feleségét, a jólelkű Fóris család nevelte fel, s 50 éve asszonyként is ezt a nevet viseli.

A Rákóczi és Kossuth kultusz, vallási tolerancia, a Kispesti Társaskör lokálpatriotizmusa otthonos érzést, közösségi feladatokat, jó barátokat adott nekik. A Kispesti Új Köztemető 1956-os emlékhelyét a Társaskör hozta

létre a 40. évfordulón. A két társelnök közül Szelkéné Varju Éva családi kriptájuk négy kandeláberét és a virágtartókat adta. Vénusz Gyula kiváló kőfaragó a terveket térítés nélkül valósította meg, ebben sokat segített neki Fóris Kálmán, és Arany Tóth Zoltán azóta regnáló társasköri elnök. Itt emlékeznek minden évben, együtt koszorúznak nemzeti ünnepeinken.

Falubelije, az áldozatok sorsát kutató dr. Dupka György hívta meg 2015-ben

az Országházba (Trauma és Tabu – Malenkij robot 1944/45... című emlékkonferencia), 2016-ban a Nemzetközi Kongresszusra a „malenkij robot”-ot átélő Fórist, hogy a tények közreadásával tárja fel az igazságot. Életrajzi film készítését tervezi a 92 éven át hazájáért felelősséget érző férfiről Dóditó Gabriella, akire jellemzőek az ismert sorok: „Magyarul tanított imádkozni anyám, és téged szeretni édes, magyar hazám!”

Gaál Károlyné

A Pesterzsébeti Múzeumban van egy ékszerdobozra emlékeztető kis szoba, mely az 1988-ban elhunyt színész-énekesnő, Neményi Lili bútoraival, emléktárgyaival van berendezve. Vajon mi köti Neményi Lilit Pesterzsébethez, miért döntött úgy nem sokkal halála előtt, hogy líraian megfogalmazott, kézzel írt végrendeletében ingóságainak jelentős részét a Pesterzsébeti Múzeumra hagyja? Mert nem Pesterzsébeten született, nem itt halt meg, sőt, a Bocskákvilla, melyben az emlékszoba található sem volt soha az ő tulajdonában. Akkor hát miért Pesterzsébet? Csupán mert igen szép emlékek fűzték a kerülethez életének két fontos időszakában.

Mikor a harmincas évek végén férjével, Horváth Árpáddal közösen a debreceni

Neményi Lili Pesterzsébeten

Lelkes közönség – hálás színésznő

1936-ban, Zita szerepében
(Fotók: Pesterzsébeti Múzeum)

Csokonai Színház igazgatták, két nyáron át Pesterzsébeten játszottak a Kossuth Lajos utcai „faoperában”.

Szintén 1936-ban, a Nagy kaland debreceni ősbemutatóján

Bár a város megvette a színház épületét és öt évre átadta Horváthnak a koncessziót, parkírozhatta az épület előtti teret, Színpártoló Társaságot szervezett, a lelkesedés nem tartott túl sokáig. 1937-ben Neményi Lili fellépései még telt házakat is tudtak produkálni az amúgy színházpártolásban eléggé rossz hírű városban – az erzsébetiek rajongásig szerették a művésznőt és visszavárták a társulatot. A következő nyáron azonban már az anyagi siker elmaradt,

csupán a kisemberek látogatták a színházat. 1939-ben már meg sem érkezett a társulat, a tűzoltóság nem adott engedélyt a színház megnyitására, sietve lebontották az épületet. Neményi Lili azonban erre a két nyárra, a peremváros szegény közönségére később is meleg szívvel gondolt vissza.

A negyvenes évek elején kapcsolódott össze Lili sorsa ismét az erzsébeti kisemberekével. Mivel akkoriban nem léphetett fel a fővárosi színházakban, megkezdődött szanzonekesi karrierje a kabarék és kávéházak pódiumán, valamint koncertjei munkásotthonok színpadán. Pályájának ezen szakaszában többször lépett fel a Csili munkásközönsége előtt is.

1988-ban egy riportműsorban feltették a kérdést a múzeum akkori igazgatójának, hogy ha tíz év múlva idejönnek, vajon meg lesz-e még az emlékszoba? Azóta már 28 év telt el, s a szoba töretlenül fogadja látogatóit, a művésznő születésnapjára megálmodott emlékest pedig minden évben megtartásra kerül. Neményi Lili emléke Pesterzsébet szívében tovább él.

B. T. A.

Pesszentimre református egyháza

Tárlat a 100 éves jubileumra emlékezve

A Pestszentimrei Református Gyülekezet létrejöttének 100. évfordulójáról az egyházközség „Pestszentimrei reformátusok: az eddigi 100 év történetéből...” címmel helytörténeti kiállítás megnyitásával emlékezik meg október elsején, a Pestszentimrei Közösségi Házban (XVIII. ker., Vasút u. 48.)

Az Istvántelki Főműhely

Egy évszázad történései

Az 1877-ben átadott, az Eiffel és Társa cég közreműködésével felépített Nyugati Pályaudvar melletti úgyne-

ter, ami közel azonos a Nyugati Pályaudvar és Vác távolságával.

Egyszerre 82 lokomotívot és a hozzá tartozó szerelvényeket tudták fedett helyen fogadni és javítani. A központi irodaépület fő tömegében nagyban hasonlít a MÁV I. osztályú fővonal felvételi (állomás) épületére. Az egyemeletes épület vasút felőli (fő) homlokzata 11 osztatú, középső három ablaktengelyével rizalitszerűen kiemelve. Kvázi típus-terv alapján épült, hiszen a tipizálást a MÁV-nál vették be először, az első „típus-terv-gyűjtemény” 1880-ból való, amelyet 1883-ban korszerűsítettek.

A telep önellátó volt. Két, egyenként 120 köbméteres víztornya 30 méter magas, rendszerében azonos az újpesti víztorny (Intze) rendszerével. Energiaellátását a többi épülettől független kazán- és gépház (erőtelep) biztosította. Nyolc darab Simonit-Lenz rend-

Az Istvántelki Főműhely helyszínrajza

vezett „Nyugati indóház” tőszomszédságában felépült Pesti „Nyugoti” Főműhely akadályozta a nagyváros kialakulását, ezért azt át kellett telepíteni. Erre a Váci vonal mentén a Rákospalota-Újpest állomás melletti „balparti” szakasz déli oldalán, még részben a Gyáli tó vízfelülete által borított területet jelölték ki.

A mintegy 38 hektárnyi terület hosszas kisajátítási eljárás után került a MÁV tulajdonába. A részben mocsaras, laza altalajú terület feltöltését az új műhely földmunkáit 1901-ben kezdték meg, a műhelyi vágányhálózat 1902-ben épült meg. A legnagyobb épület a terület kétharmad részén elhelyezkedő „kocsiszerelő” műhely, 24 000 négyzetméter alapterületével nagyobb, mint az Országház épülete, amely „csupán” 17 800 négyzetméter. A főműhely területén lévő vágányhálózat teljes hossza mintegy 36,5 kilomé-

Muzeális gőzmozdony az istvántelki mozdonytér előtt napjainkban (Fotók: Iványi János)

terű kazán biztosította a szükséges gőzellátást és hajtotta meg a két, egyenként 1000 lóerős gőzgépet a megfelelő villamos generátorokkal. A berendezések mindegyikét magyar cégek, a Nicholson-gyár, a Láng-

A régi központi irodaépület homlokzati rajza

Gépgyár ill. a Ganz-gyárak szállították.

Az építkezés során előnyben részesültek az újpesti cégek és vállalkozások. Ezalatt megmozgattak 300 000 köbméter földet, kezdetben napi 3000 köbmétert, amikor a „gépesítés” az egylovas kordát jelentette.

Alapvetően a földmunkát Tisza-vidéki kubikosok végezték. Az épületeket a kor igényei és magas szintű szakmai tapasztalatai alapján hozták létre. Az általában 12 x 15 méter pillértengely-távolságú csarnokok rácsos oszlopokkal, párhuzamos övű főtartókkal és filigrán rá-

2,3 kilométer hosszú főcsatorna építését, azzal, hogy a csatorna előállításához a vasút is hozzájárul.

A főtelep építése 1904-ben, az erőtelep építése 1906-ban fejeződött be. Az erőtelepet az 1910-es évek elején további két kazánal bővítették, amely által termelt energiával biztosították a Nyugati és Keleti pályaudvar, Rákospalota és Angyalföld állomás villamos energiaellátását akkor, amikor a telep éjszakai világítását petróleumlámpákkal oldották meg.

A főműhely története bővelkedett fordulatokban. Az első világháború során vaságyakat, matracokat, fejpárnákat, katonakocsi-lámpást, hordágyakat, 10 centiméteres ágyúgránátot, de még a „fertőző” vonatokon használt vászonköpenyeket is gyártottak. A Tanácsköztársaság során dr. Landler Jenő ügyvéd a Belügyi-, Vasúti-, Hajózási Népbiztosság élén, mint az északi – győzelmes – hadjárat vezető parancsnoka, sikeresen vezényelte át a III. Hadtest 6. Istvántelki munkás gyalogezredét a Tisza-frontra, ahol a románokat visszaszorították a Tisza túloldalára.

A két világháború között itt javították a 424 sorozatú világhírű gőzmozdonyokat és már villamos motorkocsikat is javítottak. A telepen ipari tanu-

lő szakiskola volt, ahová a tanonco-
kat pszichotechnikai vizsgá-
latnak vetették alá. Tudomá-
nyosan foglalkoztak a vasúti
balesetek okaival és körül-
ményeivel. 1935 júliusától
előtérbe került a családvé-
delem, rendszeresítéseknel,
kinevezéseknél egyenlő fel-
tétel mellett a családos al-
kalmazottat részesítették
előnyben.

1944. július 2-án és szeptem-
ber 14-én érte súlyos
szövetséges légitámadás a
telepet, de a vasúti jármű-
vek javítását viszonylag zök-

kenőmentesen végezheték.
A szovjet hadsereg részére
pontonhíd-összekötő csava-
rokat, ácskapcsokat és közel
12 000 lópatkót is kellett ké-
szíteni. További profilbővítés
során az 1950-es évek ele-
jén szenes- és személtápató-
kat gyártottak, valamint vi-
dédi TSZ-ek gépállomásait
látták el pótalkatrészekkel.

Kulturális téren is jelentős
volt a főműhely tevékenysé-
ge. Az 1893-ban megalakult
Testvériség Dal-Zene Egylet
Istvántelekre költözött. Da-
lárdájuk 1914-ben Baselben
„abszolút” első helyet nyert

el. A dalkart 1934–1940 kö-
zött Ádám Jenő vezette és a
kar az operaháznak is gya-
kor vendége volt. Sportéle-
tük is jelentős volt, a két vi-
lágháború között atlétikában
és vitorlázó repülésben értek
el sikereket.

Az Istvántelki Főműhely
jelenleg már csak árnyéka

önmagának. Egy kis részé-
ben javítják a Siemens mo-
torvonatokat, ill. a nosztal-
giamozdonyokat a nyári for-
galomra itt készítik fel, de az
épületek állapota fokozato-
san romlik, amelyen sajnos
a műemléki védelem sem
segít.

Iványi János

A Wekerletelep újsága

Évente háromszor jelenik meg a Wekerlei Társaskör
Egyesület kiadásában a *Wekerle* című újság. Az 1995-től
rendszeresen olvasható, a Wekerletelep lakói között ingye-
nesen terjesztett lap manapság számonként 5400–5500
példányban, a borítóval együtt (napjainkban) 32 oldalon,
négy színnyomással kerül kiadásra. Utolsó két évfolyamá-
nak számai az egyesület honlapján is megtalálhatóak.

Első alkalommal nyolc oldalon, fekete-fehér nyomással
készült: alapítója az egyesület akkori elnöke, dr. Kóczán
László, felelős szerkesztője Héderváry Katalin. Az 1999-
ben elhunyt dr. Kóczán László a Wekerlei Társaskör alapító
tagja, 1988-tól elnöke, 1996-ban Kispest díszpolgára volt.
Kiadványuk 1998-tól négy színnyomással, 20 vagy több ol-
dalon jelenik meg.

A Wekerle újság jelenlegi főszerkesztője dr. Engloner At-
tila, az MTA Ökológiai Kutatóközpont Duna-kutató Intézete
igazgatója, szerkesztői munkáját a szerkesztőbizottság tagjai
segítik.

Kiadványukban az egyesületi hírek, rendezvények mel-
lett a telepiek életét érintő információk széles körét közlik.
Terjesztése önkéntesek bevonásával történik, így jut el a
Wekerletelep lakóihoz, intézményeikhez.

(rövid u-val) a hagyomány
szerint Lőwy alkotta – már
1836-ban értesítette üzletfe-
leit és a „tekintetes császári
postahivatalt” hogy erre a
helységnévre továbbítsa le-
veleit. A több névváltozat

évekig élt egymás mellett, az
első hivatalosnak tekinthető
említést Szép Mihály duna-
keszi plébános alkalmazta
először 1839-ben egy halotti
anyakönyvben. Nyomtatás-
ban a Jelenkor 1838-as év-
folyamában az árvízkarosult
település névsorában is
Újpest név szerepel. A testü-
leti jegyzőkönyvek szerint
1841. január 17-én hangzott
el az Újpest név közgyűlé-
sen, azonban 1844. január
21-ig az Új-Megyér név is
szerepel több okiratban.
Közgyűlési határozat a név-
váltásról azonban sem ko-
rábban, sem később nem
született. Az utókor történet-
írása az 1841-es közgyűlési
említést fogadja el Újpest
neve keletkezési dátumá-
nak.

175 éves Újpest neve

Új-Megyér helyett „Ujpest”

A fóti urada-
lom irányítását
Károlyi gróf
1828-ban vette
át, melyhez ez a
terület is tarto-
zott. A mai Új-
pest Attila utca
vonaltól a Du-
na felé eső terü-
letén, a Szent
István hegynek
nevezett részen
még szőlőpar-
cellák húzódtak.

Lőwy Izsák
(Szilágyi-Windt László:
Az újpesti zsidóság
története, Tel-Aviv, 1975)

mellette Gozdu
Emánuel pénz-
tárnok intézte az
ügyeket – lett,
aki az első szá-
mú bérleti szer-
ződést 1840.
március 15-én
írta alá.

Károlyi István
az első időktől
kezdve viszony-
lagos önállósá-
got adott a gyor-
san fejlődő tele-

A bérlők többségét pesti pol-
gárként ismerjük. A homo-
kos talaj azonban nem volt
igazán művelésre alkalmas,
ezért a tulajdonos más hasz-
nosításon gondolkodott.

A nagykárolyi gróf Károlyi
István alapította település
születését 1840-re teszi a
történetírás. Ekkor keletke-
zett az okirat, melyben az
alapító gróf megfogalmazta
milyen feltételek és kedvez-
mények mellett adja hosszú
távú bérletbe egységnyi tel-
kenként megyeri birtokát. A
szerződésben Új-Megyér
névvel emlegetett település
első polgára a Promon-
torból származó Mildener-
ger Márton szőlősgazda, ko-
rábbi hegyközségi bíró –

pülésnek. Az 1830-as évek-
től már találunk néhány ipa-
rost a környéken, Károlyi
maga hívta vágvecsei és
nagyurányi (Nyitra-megyé)
birtokáról Neuschloss Izsák
és Bernát fakereskedőket,
Lőwy Izsák börművest töb-
bek között. Az 1838-as pesti
árvíz után kárt szenvedett
polgárok nagyszámban tele-
pedtek meg itt. Az első be-
költözők közül választott ve-
zetőséget magának az 1840-
ben megalakuló Új-Megyér,
az első bíró Lőwy Izsák,
pénztárnok Neuschloss Ber-
nát lett. A község neve az
ekkor keletkezett okiratok-
ban Kis-Megyér és Új-Ká-
posztás-Megyér néven is
előfordul. Az Újpest nevet

Gróf Károlyi István szobra
Újpesten

8. Reformkori Nap

Fő szervezője a Kossuth Társaság volt

Példás összefogással valósult meg Pesterzsébeten szeptember 17-én a 8. Reformkori Nap a Kosutiban elnevezésű múltidéző programsorozat – a Kossuth Társaság, Pesterzsébet Önkormányzata, a Pesterzsébeti Múzeum és a Csili Művelődési Központ közös szervezésében.

Szerencsére még nem esett az eső, amikor a re-

gagyományá vált programsorozatnak.

Ezt követően *Peyach István* történész Egy szoborcsoport különös üzenete Kossuth Lajos és Batthyány Lajos gróf kapcsolata címmel tartott előadást. A fővárosi Kossuth téren ismét álló, 1927-ben átadott Horvay János Kossuth-szoborcsoportja „valójában a Batthyány kormány emlékhelye”.

A Kossuth Társaság kiállítása a Csiliben

formkori ruhákba öltözött hölgyek és urak a megnyitó helyszínére, a Gál Imre Galériába vonultak, majd később onnan a Széchenyi- és a Kossuth-szoborhoz. Pesterzsébet polgármestere, Szabados Ákos a galériában elhangzott köszöntőjében kiemelte, hogy minden alkalommal van új eleme a már

Sikeres kormányzati munkájuk ellenére az emlékmű „melankólikus jellege” a Trianon utáni érzésvilággal magyarázható.

Batthyány bejárta Európát, létrehozta birtokán 1837-ben az ország első cukorgyárát, elindította a selyemhernyó-tenyésztést, a kezdetektől Kossuth támo-

Reformkori ruhákban vonultak a Kossuth tére

gatója volt. 1847-ben létrehozta az Ellenzéki Pártot.

Jellasics szeptember 11-i támadása után miniszterelnökségi tisztségéről lemondott, de az alkotmányos válság megoldására a nádor már másnap megbízta a végrehajtó hatalom ideiglenes vitelével és az új kormány megalakításával. Ügyvezető miniszterelnökként irányította az ország önvédelemre felkészülését, de amikor kiderült, hogy Jellasics nem hajlandó a támadásról lemondani, akkor Bécsbe utazott és október 2-án beadta lemondását. Batthyány mindvégig az alkotmányosság alapján állt, Béccsel a békés megegyezést szorgalmazva. Állásfoglalása időálló voltát a kiegyezés igazolta.

A Reformkori Nap sok színes programja között még közvetlen helytörténeti vonzatú volt a Széchenyi-szobornál és a Kossuth-szobor-

nál tartott megemlékezés, ünnepi műsor, a Csili Étterem reformkori ebédje, a reformkori piac és gyerekeknek kalandjáték, a reform-

Dr. Sturcz Zoltánné elnök köszönti a résztvevőket

kori sütemények versenye, valamint a Csili Művelődési Központban a Kossuth Társaság Kossuth Lajos és a reformkor emlékezete című kiállítása. Pesterzsébet Reformkori Napjának szervezését dr. Sturcz Zoltánné, a Kossuth Társaság elnöke fogta össze.

Negyedszázados a Wekerlei Napok

Helytörténeti séták és előadások

A Wekerlei Társaskör Egyesület a februári Téltemetéstől a decemberi Wekerlei Adventig tartóan évente ismétlődő programokkal színesíti az ott lakók életét. Közülük a legjelentősebb az idén is megrendezett XXV. Wekerlei Napok, amely már 2015-ben is egybeesett a Kulturális Örökség Napok-

kal (KÖN). A háromnapos, Kós Károly téri rendezvénysorozaton számtalan, felnőtteknek és gyermekeknek szánt program volt. Közülük azokat emelnénk ki, melyek a telep történeti múltjához kapcsolhatók.

Az egyesület honlapján adott tájékoztatás alapján a KÖN mindkét napján külön

sátorban fogadták az érdeklődőket, naponta kétszer 40 perces kisvonatos idegenvezetést tartottak, és szintén naponta kétszer 1–1,5 órás gyalogos idegenvezetés is volt.

A telep múltjáról szombaton és vasárnap előadásokkal várták az érdeklődőket: Szombaton a néhai Kispesti Állami Munkástelep sportolóját Csepregi Botond sportújságíró, Wekerle évszáza-

dos közösségi életét Romhányi András, a Társaskörrel szorosán együttműködő Magyar Kollégium Kulturális Egyesület elnöke ismertette. Vasárnap Tömpe László a világháborúk utáni Wekerle-telepről beszélt, a Wekerle városszociológiai sajátosságait Csanádi Gábor, az ELTE docense vázolta fel.

1956

– Nem haltatok meg hiába

Jubileumi konferencia és kiállítás

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára emlékezve a Külügyminisztérium (KKM), a Gál Ferenc Főiskola és a Károli Gáspár Református Egyetem Kremlinológiai Intézete (KRE) a minisztérium II. kerületi Bem József téri épületében szeptember 22-én 1956 Nem haltatok meg hiába címmel rendezett konferenciát.

A megjelenteket *Magyar Levente*, a KKM gazdasági ügyekért felelős államtitkára köszöntötte, a konferencia levezető elnöke *Gecsényi Lajos* egyetemi tanár (MTA) volt. Az előadók közül *Kun Miklós* egyetemi tanár (KRE – '56 és előzményei szovjet megítéléséről), *Horváth Attila* egyetemi docens (ELTE ÁJK – '56-ot követő hazai megtorlásról), *Gecsényi Lajos* (Ausztria és Magyaror-

szág 50-es évekbeli kapcsolatairól) és *Magyarics Tamás* egyetemi docens (ELTE BTK – 1945 és 1957 között USA viszonya Magyarországhoz) referátumait emelhetjük ki.

'56 megtorlását Horváth Attila példátlan kegyetlenségűnek minősítette, mivel 1848–1849 után, a Tanácsköztársaság leverését követően, és a második világháború után hazánkban összesen nem végeztek ki annyi embert, mint az '56-os forradalmat követően. A gyilkosságok is több lépcsőben valósultak meg: elsőként a közterületeken az orvlövészek válogatás nélkül gyilkoltak, majd a pufajkások sortüzei arattak. Az áldozatok számáról pontos adatok máig nincsenek.

Később '56-os szerepe miatt jogi alapokat is nélkü-

A forradalom gyermekáldozatait felidéző fotókiállítás a minisztérium aulájában

lözve mintegy 300 halálra ítéltet végeztek ki, 23 000 ember kapott börtönbüntetést (Napjainkban összesen 17 000-en vannak börtönben!), és bírói ítélet nélkül 16 000 embert küldtek internáló táborba. Gyakorlatilag mindenkitől „megszabadultak”, aki kritikusan szemlélhette a kommunista rendszert. Az elítéltek gyermekei és unokái a rendszerváltásig nyilvántartottak, hátrányos helyzetűek voltak.

Az előadások alatt két kivetítő ernyőn '56-os archív filmfelvételeket vetítettek. A konferencia után a minisztérium aulájában a forradalom 15–16 éves gyermekáldozatainak emlékére rendezett, a konferenciával azonos elnevezésű fotókiállítást lehetett megtekinteni, melyet kurátora, *Kassai Ildikó* '56-os amatőr fotósok (*Berkó Pál*, *Nagy Gyula*) felvételeit felhasználva rendezett meg.

g.t.

Cementpadló mozaikberakása

● folytatás az első oldalról

Megterveztük a 12 tablót és a rájuk helyezendő okiratokat, képeket. A már meglévő anyag segítségével megírtam a tablók szövegét. Elkészültek az első fotók és egy nagy tabló, az egész tablót betöltő, a lépcsőháztól készült gyönyörű fotóval.

Az álom kezdett válósággá válni és a kiállítás formát ölteni. Szakértő szemmel dolgozó fotós, *Püspöki Apor* készítette a fényképeket. El-

Százhusz éve épült

Tablók

a Kőbányai Polgármesteri Hivatalról

indult a versenyfutás az idővel, a fotók, térképek, okiratok eredetijének megszerzése. Kollégáimnak az országos és fővárosi közgyűjteményekben végzett sok kutatómunkája révén sikerült összeállítani végül a teljes anyagot. Hála Istennek, sok neves író, költő megfordult – a szinte irodalmi körként működő – paplakban az 1910-es és '20-as években, köszönhetően Hock János lelkésznek. Sok írást – köztük Gárdonyiét, Kosztolányiét – lehetett felhasználni a kiállításához, mely három fő esemény köré épül. Az egyik az 1896-os épületátadás; majd az 1898–1901

közötti időszak, amikor az elöljárósághoz hozzáépült a paplak (megemlítve a legnevesebb kivitelezőket, mint az ólomüveg ablakokat készítő Róth Miksát, vagy a tanácskozóterem műves kályháját építő Zsolnay fivéreket); végül a kivételes eljárással készült emeletráépítés. A fedélszerkezetet egyben megemelték, majd a felemelt tetőszék és a meglévő épület közé beépítették az új emeletet.

Elkészült a mű, felállítottuk a tablókat az önhordó állványokon, és magunk sem hit-

A Zsolnay fivérek kályhája (Fotó: Püspöki Apor)

tük el, mit sikerült közel 12 hét alatt létrehozni. Izgalmas, szép feladat volt.

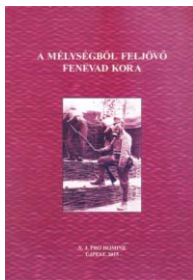
Hegedüs Károly

„A mélységből feljövő fenevad...”

Újpesti diákok és az első világháború

Az újpesti Könyves Kálmán Gimnázium (korábban Újpesti Állami Főgimnázium) öregdiákjai példaértékű módon ápolják nagy múltú iskolájuk egykori tanárainak és tanulóinak

emlékét. *Vizváry Vilmos* alapító kurátor fáradhatatlan tevékenységének köszönhetően, az N. J. Pro Homine Alapítvány – amely nevében egy legendás tanár, Nádás József monogramját őrzi – több mint másfél évtizede kezdte meg a gimnázium történetének feldolgozását. Az alapítvány könyvsorozatban idézi fel a „Könyves” neves tanárainak pedagógiai munkásságát, illetve irodalmi és tudományos pályaképet. (E különleges tanári névsorban számos olyan szakember is szerepel, aki politikai tevékenysége miatt,

az 1956-os forradalom után büntetésből került Újpestre, „a város peremére”, ám személyisége, példamutatása az itt tanuló diákok számára meghatározó élményt jelentett.)

A történelmi évfordulókhoz kapcsolódó kötetek sorában 2015-ben, a „nagy háború” centenáriuma jelenti meg A mélységből feljövő fenevad kora című gyűjtemény. A könyv címe egy bibliai sorból – a Jelenések könyvéből – idéz, az alcíme pedig Az I. világháború a „Könyves” értesítők tükrében.

Az Újpesti Állami Főgimnázium történetében az 1914-es esztendő jelentős dátum, mert az iskola a háború kitörésének évében költözött az akkor elkészült – és a közelmúltban felújított – István úti épületbe. A követ-

kező évtől az egyre több katonát igénylő háborús hadműveletekhez az ifjú generációt is mozgósították. Az újpesti reálgimnázium egykori tanulóinak közül is sokan bevonultak, és a harcokban hirtelen haltak hősi halált. Az iskola épületében 1920-ban állított emléktáblájuk 1963-ban eltűnt. Az N. J. Pro Homine öregdiák alapítvány 2015-ben pótolta az elvesztett táblát és arról is döntött, hogy könyv formájában is emléket állít a hősöknek. A Vizváry Vilmos által szerkesztett kötet bevezetője a

háború rövid áttekintését adja, majd az iskola 1914 és 1923 között megjelent értesítőinek azon másolatait közli, amelyekben valamilyen hír található a világháborúval kapcsolatban. A mellékletek a háború, a békediktátum, a román megszállás részleteit, valamint az Újpesten található első világháborús hősi emlékműveket mutatják be.

A kötet hozzáférhető az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben (1043 Budapest, Berda J. u. 48.).

r. a.

Gratulálunk

A Honismereti Szövetség *dr. Róbert Péter* egyetemi docent XIII. kerületi és fővárosi helytörténeti tevékenységéért – a XIII. kerületi helytörténeti klub vezetéséért, a kerületi Helytörténeti Füzetek gondozásáért, helytörténeti vetélkedők szervezéséért, emléktáblák állításának kezdeményezéséért, helytörténeti és hadtörténeti publikációiért – Honismereti Munkáért Emlékéremmel tüntette ki. *Dr. Róbert Péter* a Budapesti Honismereti Társaság tagjaként 2016. július 4-én, Makón, a XLIV. Országos Honismereti Akadémia megnyitóján vehette át *Debreczeni-Droppán Bélától*, a Honismereti Szövetség elnökétől kitüntetését.

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadást-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 5.

- A másik Gárdonyi
- Előadó: *Horváth J. András*, főlevéltáros, főosztályvezető-helyettes
- Évforduló: *175 éve született Schulek Frigyes*
- Előadó: *Rosch Gábor* építész

November 2.

- A fővárosi sajtó kezdetei
- Előadó: *Buzinkay Géza* történész, ny. főigazgató
- Régészeti kutatások a vári liftek építésekor
- Előadó: *Bencze Zoltán* régész, ny. osztályvezető

December 7.

- A Népszínház utca története
- Előadó: *Maczó Balázs* muzeológus
- Ügynökök! Besúgók! Örömmel vagy kényszerrel?
– 1956 utáni megtorlások
- Előadó: *Bóta Piroska* helytörténeti kutató

Miért nézsem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti Históriaik 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Az 1940-ben, márványból faragott Szent László-szobor a Szent László téren

A lovagkirály trónra lépésének 940., szentté avatásának 825. évfordulója alkalmából 2017. január 1-én kezdetét veszi a december végéig tartó Szent László-év. Kőbánya kiemelten készül az emlékévre, a főváros X. kerületében ugyanis minden esztendő legnagyobb kulturális eseménye a Kőbányai Szent László Napok. A rendezvénysorozat történelmi előzménye, hogy a régi Kőbányán a szent napján az egyházi eseményeken túl búcsút is rendeztek a tér templommal szemközti oldalán.

Kőbánya és Szent László királyunk alakja azóta elválaszthatatlanok egymástól, és hogy ez így lett, az jelen-

Szent László öröksége

A lovagkirály emléke Kőbányán

tős mértékben Benedikovics Károly plébánosnak köszönhető. Javaslatára fogadta el 1895-ben a fővárosi közgyűlés, hogy „Kőbányán a Bánya-téren épülő róm. kath. templom védszentje szent László – magyar szent legyen”. Benedikovics javaslatát alátámasztó fő érve az volt, hogy 1895-ig a fővárosban még egyetlen templomot sem neveztek el magyar szentről. A katolikus egyház a felszentelés alkalmával azért adja szentje nevét valamelyik templomának, hogy az legyen a közösség példaképe és pártfogója Istennél. A lovagkirálynál alkalmasabbat nehéz lett volna találni.

Az új plébániatemplom felépítésével egyidejűleg a Bánya tér neve is Szent László térre változott, ettől az időtől kezdve a templom melletti iskola neve is Szent László téri elemi iskolára módosult. Egy évtizedet sem kellett várni és 1907-

ben megtartották Kőbánya szellemi életének másik fundamentális intézményében, a gimnáziumban az első tanévnyitót. Nemsokára ezen intézmény falai között is megjelent a gondolat, hogy fokozottabb figyelmet fordítsanak a tanítás mellett a nevelésre. Erre használták fel Szent László király köve-

tesre méltó alakját is: „László király katonának hős volt, királynak erős és bölcs, jó keresztény volt, jó magyar. (...) Dicsőségét a nép képzelete ápolta, s a nemzet lelke őrzi; senkiről annyi legenda annyi mesés apróság nem beszél mint róla. Nagyságát a történelem tanítja és a művészetek hirdetik.” fogalmazza meg alakjáról Sajó Sándor gimnáziumi igazga-

Évszázados hirdetés

(Fotók: Kőbányai Helytörténelmi Gyűjtemény)

tó évről-évre az intézmény évkönyveiben.

A trianoni tragédia után és főleg a háború közeledtével alakja egyre inkább, mint a magyar katona eszményképe került előtérbe. 1942-től főterünkön áll a nagy király szobra. Kárpótlásul kapta azt a fővárostól a kerület, mert a közgyűlés nem támogatta azt a helyi kezdeményezést, hogy Kőbánya nevét Szent László kerületre változtassák. A szobornál minden évben a gimnázium ballagó diákjai egyenként főhajtással emlékeznek a nagy királyra. Talapzatánál a kerület vendégei, előljáróink gyakran helyezik el a megemlékezés virágait. Kőbányán tehát számos dolog köthető Szent László alakjához. Az említeteken kívül alapítvány, kórus viseli nevét. A helyi közösség maguk közül a legkiemelkedőbbeket Szent László Díjjal jutalmazza. Láthatjuk, Kőbányán jó értelemben vett Szent László-kultusz van, tisztelete része az ünnep- és hétköznapoknak. Az emlékév ennek ellenére alkalmat teremt, hogy az itt lakók még büszkébbek lehessenek hagyományaikra.

V. L.

A Szent László Reálgymnázium 1915-ben

és napjainkban (Fotó: www.szlgbp.sulinet.hu)

Szent László Napok

Kőbánya Önkormányzata június 23. és 26. között rendezte meg négynapos rendezvénysorozatát. A helytörténelmi vonzatú programjai közül szombaton és vasárnap a 120 éves Kőbányai Polgármesteri Hivatal és az

erről megemlékező tárlatot bemutató vezetésen, valamint a kőbányai pincerendszert bejáró Élmény Túrán folyamatos csoportokban lehetett részt venni.

Ezen kívül még a Szent László téri katolikus plébá-

niát, a Szent László-templomot, és a Kőbányai Helytörténelmi Gyűjteményt lehetett megtekinteni, de volt rendezvény buszos városnézés – és szombaton a Conti-kápolnát is kinyitották!

Szintén vasárnap állított kopjafát a kőbányai lengyel templom előtt Kőbánya Önkormányzata és az Országos

Lengyel Önkormányzat segítségével a pozsnai felkelés 60. évfordulójára emlékezve az 56-os Szövetség és az 56-os Magyar Szabadságharcos Világszövetség. Avató beszédjét Karacs Zsigmond a két nép közös sorsát felidézve kezdte és a magyar forradalom kitörésével zárta.

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešy Noémi, tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László**Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne, tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14, Cs: 14–18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bánpatáki Ádám,
tel.: 06-70-492-5492,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45.,
nyitva: H–P: 10–19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,

cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermína u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs: 10–16, Sze: 14–18,
Szo: 10–14. óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Villányi Péter,
tel.: 06-20-417-1956,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs: 10–16, Sze: 14–18,
Szo: 10–14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K–P: 14–18 óra, páros heteken
Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel:
Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Kőbányai remények

Több kiállítóter, öt főállású munkatárs

Több éves előkészítés után Kőbánya Önkormányzata a Füzér utca 32. számú, helyi védetség alatt álló épületbe tervezi a helytörténeti gyűjteményét áthelyezni. Az egykori óvoda 1880–1890-ben épült, utolsó funkciója lakóépület volt.

Felújítása és átalakítása érdekében a Fővárosi Városrehabilitációs Keret 2014. évi pályázatára (Közösségi célú városrehabilitációs programok) 2014 júliusában szakmai tanulmányt készítettek a kőbányai Füzér utca 32-ben helytörténeti közösségi tér kialakítására. Tanulmányuk a jövőbeni közgyűjteményi épület felújításának pályázati támogatását célozta,

kertjének felújítását saját keretből tervezték. A belső-építészeti kialakítás módosított engedélyezési tervét egy építészeti kft. készítette.

Az új helyet egyidejűleg 80 látogató befogadására tervezik. Itt az alapfunkciók ellátásán túlmenően (gyűjtés, megőrzés/konzerválás, feldolgozás, kutatás, bemutatás: pl. több állandó, egy időszaki kiállítás, rendezvények, vetélkedők stb.) sokrétű helytörténeti/hagyományőrző tevékenységet fognak folytatni, melynek megvalósítását főállásban egy gyűjteményvezető, egy múzeumpedagógus, két művelődésszervező, egy takarító/teremőr végzi elképzeléseik szerint.

Oly korban éltek ők

Megemlékezés a második világháború újpesti áldozatairól

Fáklyás felvonulással és koszorúzással emlékezett meg Újpest Önkormányzata július 11-én a második világháború újpesti áldozatairól – a meggyőződésük, származásuk, vallásuk miatt elhurcoltakról. Az egykori Magdolna városi pályaudvar előtt (Újpalotai út 22.) Szöllősy Marianne, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény vezetője nyitóbeszédében hangsúlyozta, hogy minden ötödik újpesti lakost deportálták (az 1941-es népszámlálás szerint Újpest népessége 76 ezer fő volt – a szerk.), és közülük csak igen kevesen tértek vissza. Ezt követően

fáklyával vonultak át a Mártírok utcai emléktábláig, azon az útvonalon visszafelé, melyen az elhurcoltakat egykor hajtották. Az emléktáblánál Szerdócz Ervin, Újpest–Rákospalota rabbija emlékezett meg az elhurcoltakról, majd az emlékezés koszorúit helyezték el.

A német megszállást követően, 1944. június 24-én a Magdolna városi pályaudvarról vasúton szállították át az újpestieket a békásmegyeri és budakalászi téglagyárba, ahonnan deportálásukat július 11-én kezdték el a rákospalotaiakkal és a dunakanyariakkal együtt.

Egészségügy történetek Pesterzsébeten

Vöröskeresztes csoporttól a Dél-pesti Kórházig

A Pesterzsébeti Múzeum Gaál Imre Galériájának emeleti kiállítótermében 2016. november 30-án nyílik „Egészségügy Pesterzsébeten” című helytörténeti kiállításunk, mely nyolc hónapra keresztül várja a látogatókat. Tervezett tárlatunk Pesterzsébet múltjának egy olyan speciális fejezetét, gyűjteményünk olyan részét dolgozza fel, amely a múzeum fennállása óta még egyszer sem vált kiállítási anyaggá. Pesterzsébet egészségügy-története a helytörténeti szakirodalomban is teljesen feltáratlan terület,

idén 100 éves helyi Vöröskeresztes csoport megalakulásának és újralakulásának időszakába, a 90. jubileumát ünneplő PÖME (Pesterzsébeti Önkéntes Mentő Egyesület) történetébe. Külön egységet képez majd a Stefánia Szövetség helyi fiókjának és a Városi Szülő- és Nőbeteg Otthon története, a TELEIA egyesület helyi munkája. Az OTI központi rendelőintézetéről és a helyi körzeti rendelőkről, valamint a kétszeres jubileumot ünneplő Iskola- és Leventefogásatról igen gazdag archív fényképanyagot tárunk a

harca azért volt jelentős, mert az országban elsőként tették kötelezővé a tüdőbetegek bejelentését, így már kezdeti szakaszban uralni tudták a betegséget, gondozni tudták a családot. A városnak az idők folyamán három tüdőgondozó intézete is nyílt, amelyek munkája rendszeres tá-

A pesterzsébeti Vöröskereszt Iskolafogászatának orvosai és asszisztensnője – 1937. február 12.

(Fotó: Schöffner Gy.)

– Pesterzsébeti Múzeum)

Az 1950-es években a Kossuth Lajos utcai orvosi rendelő (Fotó: Pesterzsébeti Múzeum)

amely most először került alaposabb feldolgozásra, így a kiállítás előkészítését komoly kutatómunka előzte meg.

A kiállítás tematikája meglehetősen sokrétű, a századfordulótól egészen a 80-as évekig válogat Erzsébetfalva/Pestszenterzsébet/Pesterzsébet egészségügyi múltjából. Mivel igen nagy témát kívánunk bemutatni és teljességre nem törekedhetünk, a múzeum gyűjteményéhez igazodva a legfontosabb egészségügyi intézmények és egyesületek megalapításának történetét kívánjuk elsősorban ismertetni. Így betekintést nyerhetünk a korai magánpraxisokban dolgozó orvosok mindennapjaiba, az

nyilvánosság elé. A pesterzsébeti Gyermekkorház és a Gyermek Tüdőszanatórium megalapításának történetéről is most készül először összefoglaló.

A kiállításon kiemelt helyet kap a helyi tüdőbeteg-gondozás története, valamint a helyi tüdőgyógyász főorvosok, dr. Szalai Jenő, majd fia dr. Szalai Ferenc munkássága. Pesterzsébet, mint állandó nyomorral küzdő munkásváros melegágya volt a TBC-nek, amely nem csupán a közegészségügyi viszonyok elmaradottságának, hanem a közigazgatás hiányosságainak is köszönhető volt. Szalai Jenő doktor és dr. Chikán Béla, a város polgármesterének együttes

vosi szakágakban is szerteágazó történetet. A témát feldolgozó tablósorozaton és a tárlókban eddig bemutatásra még nem került saját, specifikusan pesterzsébeti gyűjteményi anyagokat: fotókat, plakátokat, iratokat tárunk a nyilvánosság elé és a kiállítást egészségügyi gyűjtésre (is) szakosodott muzeális intézményektől és közgyűjteményektől kölcsönzött tárgyakkal, plakátokkal, egészségügyi bútorokkal színesítjük, amelyek a kiállításon felvonultatott korszakok közegészségügyi állapotát tükrözi. A kiállítás sokszínűségét tehát a széleskörű együttműködés is biztosítja: a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, a Sziklakórház, az Országos Széchényi Könyvtár és Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház igen gazdag egészségügyi gyűjteményi egységeiből is válogattunk.

Igyekezünk mind a szakmai anyagban, mind az installációban általános keretbe foglalni ezt az időben és or-

vosi szakágakban is szerteágazó történetet. A témát feldolgozó tablósorozaton és a tárlókban eddig bemutatásra még nem került saját, specifikusan pesterzsébeti gyűjteményi anyagokat: fotókat, plakátokat, iratokat tárunk a nyilvánosság elé és a kiállítást egészségügyi gyűjtésre (is) szakosodott muzeális intézményektől és közgyűjteményektől kölcsönzött tárgyakkal, plakátokkal, egészségügyi bútorokkal színesítjük, amelyek a kiállításon felvonultatott korszakok közegészségügyi állapotát tükrözi. A kiállítás sokszínűségét tehát a széleskörű együttműködés is biztosítja: a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, a Sziklakórház, az Országos Széchényi Könyvtár és Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház igen gazdag egészségügyi gyűjteményi egységeiből is válogattunk.

Benyovszky Tóth Anita

1956 a XVIII. kerületben

A Tomory Lajos Múzeum október 4-én az Üllői úti Városháza Galériában nyitja meg az 1956 – Forradalom a XVIII. kerületben című kiállítását.

A múzeum tavasszal 1956 – A szabadság ereje címmel a kerületi általános és középiskolás diákoknak plakáttervező versenyt hirdetett, melynek eredményhirdetése szintén októberben lesz. Ezen felül Kenyér és tank 1956 pestszentlőrinci és pestszentimrei eseményei címmel külön honlapot hozott létre, melynek sokrétű tartalma a múzeum honlapjáról indulva ismerhető meg.

Halassy Olivér

Újpesten Halassy Olivér emlékét egész életében tisztelet övezte. Kisgyermek koromban az édesanyám a szokott finom szorításával jelezte, ha szembe jött valaki, akinek hangosan előre köszönni kell. Közéjük tartozott a bajnok özvegye is.

Az Újpest lexikon készítése közben már részletesen utánanéztem élete történetének, eredményeinek és a halála körülményeinek is.

Halassy (Haltmayer) Olivér 1909. július 31-én született, Újpesten. Az újpesti 1. sz. Fiú Polgári Iskola tanulója volt, amely épületben ma a Szent János Apostol Katolikus Általános Iskola működik. Az újpesti bajnok példáját emléktábla őrzi. Városi számtanácsosként munkálkodott a Városházán.

Hetven éve ölték meg

Halassy Olivér olimpiai bajnok

Az UTE versenyzője volt. Gyermekkorában egy villamos baleset következtében a bal lába megcsönkült. Így is fantasztikus sporteredményeket ért el. A magyar vízilabdacsapat egyik játékosaként háromszor nyert Európa-bajnokságot (Párizs – 1931, Magdeburg – 1934, London – 1938). Tagja volt az ezüstérmes olimpiai csapatnak is (Amsterdam – 1928) és kétszer nyert és kapott aranyérmes olimpiai bajnok is (Los Angeles – 1932, Berlin – 1936). Kiváló képességeire jellemző, hogy 1931-ben a vízilabda döntő és az 1500 m-es úszás között alig volt másfél óra pihenője, mégis győztes lett mind a két versenyen.

Halassy Olivérről nevezték el az újpesti sportközpontot. Sírját a Megyeri úti temetőben felújították. A szintén róla elnevezett uszodában több száz újpesti gyermek tanult meg úszni. Nevét viseli a Pozsonyi úton az „Újpesti Halassy Olivér Német Nyelvet Emelt Szinten Okta-

tó Általános Iskola és Nyelv Oktató Nemzetiségi Iskola”.

Halálának 70. évfordulóján szobránál koszorúztak az újpestiek. A halálának a körülményei hivatalos értelemben ismeretlenek. Az „Egek Királynéja” Újpesti Főplébánia halotti könyvében a következőt olvashatjuk: „lőtt seb és elvérzés”. Egy korabeli újságcikk (Szabad Szó, 1946. szept. 12.) szerint a gaztett a Szent László utcában történt (XIII. ker.). Az A. 4984 rendszámú gépkocsit itt támadták meg. Csikány Gyula gépkocsivezetőt is lelőtték. Egy golyó a közeli telefontülkébe fúródott, amely – a későbbi bizonyítás szerint – a gyilkos fegyverből származott. A gépkocsit másnap a Városligetben találták meg. A tankja üres volt, a kerekeket ellopták. Porsy György magyar városparancsnok és Csikin gárdaezredes, valamint Ryskov gárdaőrnagy vezetésével keresték a gyilkosokat – nem találták meg!

A temetésen megjelent legismertebb személyiségek:

és 2011-ben állított újpesti mellszobra a Halassy Olivér Sportközpont előtt

Sárkány Miklós (Úszó Szöv.), Keresztes Lajos birkózó, Mednyánszky Ági színész, Tímár József színész, Bay Zoltán professzor és sok válogatott sportoló. Beszédet mondtak: Gálhidy Béla alpolgármester, Németh János (FTC), Engel László (újpesti úszók nevében), Pesta László (Újpesti Torna Egylet elnöke).

Az újpesti szájhagyomány pedig őrizte az igazságot: Halassy Olivér olimpiai bajnokot 1946. szeptember 10-én részeg orosz katonák kirabolták és meggyilkolták. Az édesanyám azt mondta: Temetése tüntetés volt Újpesten.

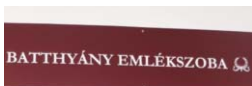
Emlékét megőrizzük!

Fericsán Kálmán

Batthyány Lajos Emlékszoba

Emlékszoba és kriptá a ferenceseknél

A belvárosi Ferenciek terére nyíló Budapest-Pesti Ferences Rendházban július 14-én nyitották meg a Batthyány Lajos Emlékszobát – az Ikervári Batthyány Lajos Honismereti Kör közreműködésével (Koszorús Ödön elnök és Pálffy Dezső moderátor). Az átadás időpontja egybeesett a kivégzett

A ferences rendházban átadott emlékszoba (Fotó: Kőrösné dr. Mikis Márta)

miniszterelnökünk felesége, Zichy Antónia grófnő születésnapjának 200. évfordulójával.

A Belvárosi Ferences Templom altemplomában van a Batthyány-kriptá is, és a templomigazgató, P. Tokár János ferences szerzetes támogatásával hozták létre az emlékszobát. Avatásán többek között Csorba

László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója elevenítette fel a mártír miniszterelnök emlékét, *Sebestyén Márta* a Himnuszt és a Szózatot énekelte elő.

Elhangzott, hogy Batthyány Lajosnak Kispest ma is őrzi emlékét. Az 1897-ben lebontott Neugebäude-ből (Újépületből) Batthyány céljainak padlóköveit – nagyméretű vörös márványlapokat – egy hazafi (székesfővárosi detektívfelügyelő) meg-

Csorba László ismerteti a Batthyány-kriptá történetét

mentette, a cellaajtóval együtt megvásárolta és kispesti családi házába beépítette (XIX. ker., Kossuth Lajos u. 29.). E kőlapokat egykor nem csupán a mártír léptei koptatták, de mikor nyakán megsebezte magát, vércseppei is ráhullhattak.

Kőbánya, 1956

A vonatok megállítására miatti spontán gyülekezések, a rendőrségi épület és pártház elfoglalása, a Magyar-Szovjet barátság emlékmű ledöntése 1956 októberének jelentős helyi eseményei voltak. Kőbánya számottevő iparkörület, ezért kiemelkedő szerepük volt a sztrájkoknak és a munkástanácsok megalakításának. A kerületünkben lévő Zrínyi Miklós Katonai Akadémia állományának és

a parancsnokok egy részének helyállása közismert.

A kőbányai Gyűjtőben lévő 1200 politikai fogoly kiszabadítása már országos jelentőségű történet volt. Kőbányán a

második intervenció ellen jelentősebbnek mondható ellenállás alakul ki. Ilyen ellenállási pont helyszíne volt a Zalka Máté tér, (ma Liget tér), a Csajkovszkij park és az Élessarok környéke. Silye Sámuel részvételével a Jászberényi út felől érkező harckocsikat lőtték ki az Élessaroknál.

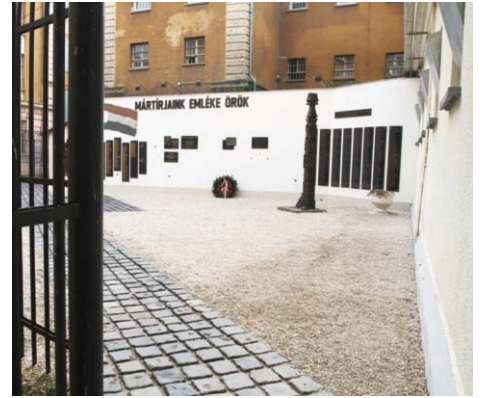
A kőbányai ellenállás során mintegy 150 civil vesz részt a harcokban, négy harckocsit, egy páncélozott szállító harcjárművet lőnek ki, harminc szovjet katona veszti életét. A szabadságharc legmegrendítőbb kőbányai eseménye, amikor pongrácteplei fiatalok a közeli laktanyákból fegyvert szerezve a vásárteplei raktárhoz mennek. A bevo-

nuló szovjetek szembekerülve velük, mint fegyveres ellenállókát lekasabolják őket.

Silye Sámuel a megtorlás mártírja lesz. A Kisfogház a Kőbányán lévő Budapesti Fegyház és Börtön (a Gyűjtőfogház) része volt. 1956 után a

megtorlások időszakának fő helyszínévé vált. Összességében több mint 200 szabadságharcos fejezte be életét e falak között. A halálos ítéleteket legtöbbször az udvari részben hajtották végre. Mindez ma emlékhely, amely bemutatja a cellákat, a siralomházat, a vesztőhelyet és mindazokat a körülményeket, amelyek között a halálraítéltek életük utolsó napjait töltötték. A mártírok névsora az emlékhely udvarán található Emlékfalon került elhelyezésre.

A 301-es, a 298-as, és a 300-as parcellák az 1956-os forradalomra és szabadságharcra emlékező országos rendezvények egyik legmegrendítőbb színterei. A ma-

A Kisfogház udvara ma emlékhely
(Fotó: www.lokal.hu)

gyar nemzet egyik legfontosabb történelmi emlékhelye, ahová az 1945 utáni magyar történelem 1945 és 1956 utáni törvénytelen perekben, hamis vádak alapján elítélt és kivégzett politikusok, katonák, közéleti személyiségek, munkások, diákok és parasztok földi maradványait temették. Itt található a kivégzett miniszterelnök, Nagy Imre sírja is.

Mindezekről az eseményekről többet tudhat meg az érdeklődő Eörsi László Kőbánya 1956 Fegyveres ellenállás a X. kerületben című munkájából, mely az 1956-os Intézet gondozásában az évfordulóra jelenik meg.

Verbai Lajos

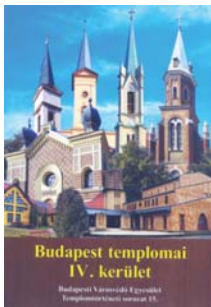
'56 után a horradalmárok egyik helyi központja, a régi „Pataky” (Fotó: Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény)

Újpest templomairól

Egy sorozat 15. kötete

A Budapesti Városvédő Egyesület és az Újpesti Helytörténeti Alapítvány közös kiadásában jelent meg a városvédők Templomtörténeti Csoportja által összeállított Budapest templomai IV. kerület című zsebkönyv – a 2002-ben indított fővárosi sorozat 15. köteteként.

Témakörük újpesti előzményeként több kiadványra is hivatkozhatunk. Például a

kerületi önkormányzat támogatásával már 1996-ban megjelent Az újpesti egyházak és felekezetek története 1830–1995, melyet 2007-ben a legnagyobb vallási felekezetük főplébániája történetének ismertetése, a 125 éves az újpesti főplébánia templom (kiadójuk az Újpesti Városvédő Egyesület volt) követett. Szintén említésre méltó az Újpest 1907–2007 című mo-

nográfiaiban (szintén önkormányzati támogatással adta ki a Kossuth Kiadó) az öt legfontosabb kerületi felekezet – katolikus, zsidó, református, evangélikus, baptista – történetének feltárása.

A Templomtörténeti csoport esztétikus megjelenésű, négy színnyomású, matt műnyomó papírral alkalmazó puha kötésű, A/5-ös formátumú, 76 oldalas kötetében az újpesti templomok történetének ismertetését követően 13 kerületi templomot, imaházat, kápolnát ismerhetünk meg Fabó Beáta, Iványi János, Kovács Mária, Kovács L. Mária, Mayerné Lendvay Mária és Rosch Gábor

szerzők munkájaként – lektorok Szöllősy Marianne volt. A könyvben közölt archív felvételek és tervek az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjteménynek köszönhetően kerülhettek közlésre, napjainkban készített fotói Rosch Gábor építészről származtak.

Kötetük végén angol és német nyelvű összefoglaló, az említett szentek életének rövid bemutatása, az építészeti és liturgikus fogalmak magyarozatai, és az egyházi épületek létrehozásában közreműködő építészek, képzőművészek névmutatóját találjuk.

G. T.

Városháza és a díszpolgára

Pesterzsébet kettős jubileuma

Méltó módon emlékezett meg Pesterzsébet Múzeuma a pesterzsébeti Városháza átadásának 110 éves jubileumáról az április 20-án megnyitott 110 éves a Városháza és 150 éve született Nagy György István című időszaki kiállításával.

Utóbbiról érdemes azt tudni, hogy 1898-tól 1924-

ig Erzsébetfalva (a mai Pesterzsébet) főjegyzője, 1924 és 1931 között Pesterzsébet város polgármester-helyettese volt. Népszerű és mindenki által tisztelt személyként nyugdíjazásakor ünnepi díszgyűlésen a város díszpolgárává választották, és utcát neveztek el róla. Pesterzsébeten ma is utcanév (és

köz is) őrzi emlékét. A szinte egy évig, 2017. március 26-ig látogatható tárlatot Pesterzsébet polgármestere, Szabados Ákos nyitotta meg.

A kiállítás szűk kiállítóterét a múzeum munkatársai ügyesen hasznosították. Belépéskor a terem közepén, üveglappal takartan a Városháza építéskor használt négy tervrajz állítja meg a látogatót.

Az ajtótól balra Nagy György Istvánra emlékeztető enteriőrrel találkozunk: a polgármester-helyettes tréfas keresztlevelével, szentképével, kis faliórájával, fali lámpájával, egy városházi ülőrészlettel – asztalán horgolt terítőkön korabeli Pesterzsébeti Újságok fekszenek.

Az ajtóval szembeni sarok a Városháza történetét mondja el nekünk, a tablók

Nagy György István emléksarok

előtti vitrinben az egykori település pecsétjei és lenyomatok idézik fel az önálló települési múlt emlékeit.

A bejárattal szembeni falon három stilizált filmszalag keretbe tett archív fotósorok idézik fel a város egy-egy időpillanatát és színes fotókon a jelenlegi állapotát.

(gt)

A szűk kiállítóteret ügyesen hasznosították

Időutazás a kerékpárvilágban

Kiállítás a Kispesti Városünnepen

Hagyományosan a Tempom téren rendezte meg június 12-én Kispest Önkormányzata és a KMO Művelődési Ház a Kispesti Városünnep elnevezésű rendez-

vénysorozatot, amelyen a történelmi múlt iránt érdeklődők is mindig kaptak egy kis meglepetést. Idén a Nagy Balogh János Kiállítóteremben a zuglói Adler Sport

Club kerékpárgyűjtőinek köszönhetően egy kerékpártörténelmi kiállítás nyílt meg a Városünnepen.

Az óriáskerekű velocipedtől napjaink kerékpárjáig az elődeink számára egykor még adóköteles közúti járművek széles választékát

szemlélhették meg a kiállítás látogatói. Piknikező kerékpárok, gyermekkerékpárok és versenykerékpárok... tárták elének a kerékpárok fejlődésének évszázados történetét. E gondosan felújított relikviák október 10-ig voltak megtekinthetők.

Kerékpárgyűjtők kiállítása Kispesten (Fotó: www.uj.kispest.hu)

Újpest Önkormányzata Fericsán Kálmán ny. biológus

Gratulálunk

gia-testnevelés szakos tanárt, szakíró, a Budapesti Honismereti társaság tagját Újpest érdekében kifejtett tevékenységéért Újpestért Díjjal tüntette ki. Kitüntetését az Újpesti Városnapok nyitó rendezvényén, a Városháza dísztermében augusztus 26-án vehette át *Wintermantel Zsolt*tól, Újpest polgármestere-től.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történelmi Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság:
1043 Budapest, Berda József u. 48.,
tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu
internetes változat: www.bpht.hu

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor,
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter,
Sándor P. Tibor, Sipos András.

Belföldi előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történelmi Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténelmi gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Históriaik előadójainak ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros IV. ker., Újpest Önkormányzata, XX. ker., Pesterzsébet Önkormányzata, XIX. ker., Kispeszt Önkormányzata, X. ker., Kőbánya Önkormányzata és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk.
Nyomda: Print and Press Works Nyomdaipari Kft. • ISSN 1418-4273